

УДК: 343.98

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.3.53>

ПОПЕРЕДНЄ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Коваленко А.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад
факультету № 2
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-3665-0147
e-mail: new4or@gmail.com*

Коваленко А.В. Попереднє дослідження доказів у кримінальному провадженні.

Статтю присвячено з'ясуванню сутності попереднього дослідження доказів у кримінальному провадженні та висвітленню основних процесуальних і криміналістичних засобів такої діяльності. Наголошено, що опрацювання джерел (носіїв) доказової інформації та отримання від них релевантних відомостей здійснюється суб'єктами доказування як у залі судового засідання (судове дослідження) та і за її межами. Запропоновано відійти від класичного вузького підходу до тлумачення поняття «попереднє дослідження». Аргументовано, що сукупність позасудових неекспертних практичних дій та когнітивних операцій суб'єктів доказування щодо опрацювання джерел (носіїв) доказової інформації, отримання від них і з'ясування змісту відомостей про обставини, що мають значення для кримінального провадження, варто вважати попереднім дослідженням доказів. Визначено об'єкти, суб'єкти та предмет попереднього дослідження доказів, класифіковано таку діяльність за низкою процесуально та криміналістично значущих підстав. Розмежовано попереднє, експертне та судове дослідження доказів. Наголошено, що безпосереднє попереднє дослідження доказів здійснюється шляхом органолептичного сприйняття ознак відповідних первинних джерел (носіїв) доказової інформації, а опосередковане – шляхом ознайомлення з похідними доказами, які несуть відомості про оригінальний об'єкт. Показано, що основним процесуальним засобом попереднього дослідження речей, документів, трупів та комп'ютерних даних є огляд; тіла живої людини – освідування, слідчий експеримент та пред'явлення для впізнання. Наголошено, що ідеальні сліди пам'яті особи досліджуються одночасно із їх збиранням у межах допиту та низки змішаних слідчих (розшукових) дій. Аргументовано, що суб'єкти доказування можуть досліджувати докази й у непроцесуальній формі (за окремими винятками). До форм попереднього дослідження також віднесено ознайомлення з доказами, відкритими іншою стороною в порядку ст.ст. 184, 221, 290 КПК України. Наголошено на перспективності наукової розробки кримінальних процесуальних та криміналістичних засобів судового дослідження доказів.

Ключові слова: кримінальне провадження, досудове розслідування, доказування, попереднє дослідження, докази, слідчі (розшукові) дії, криміналістична тактика, відкриття матеріалів.

Kovalenko A.V. Preliminary examination of evidence in criminal proceedings.

The article is devoted to clarifying the essence of the preliminary examination of evidence in criminal proceedings and highlighting the main procedural and forensic means of this activity. It is emphasized that the processing of sources (carriers) of evidentiary information and the extraction of relevant data from them is carried out by the parties to the proof both in the courtroom (judicial examination) and beyond it. A departure from the classical narrow approach to interpreting the concept of “preliminary examination” is proposed. It is argued that the totality of non-judicial, non-expert practical actions and cognitive operations performed by the parties to the proof, aimed at processing the sources (carriers) of evidentiary information, obtaining and clarifying the content of information about circumstances relevant to criminal proceedings, should be considered as a preliminary examination of evidence. The

objects, subjects, and subject matter of the preliminary examination of evidence are defined, and this activity is classified according to several procedurally and forensically significant criteria. A distinction is drawn between preliminary, expert, and judicial examination of evidence. It is emphasized that direct preliminary examination of evidence is carried out through organoleptic perception of the characteristics of relevant primary sources (carriers) of evidentiary information, while indirect examination is conducted by reviewing derivative evidence that contains information about the original object. It is shown that the main procedural means of preliminary examination of physical objects, documents, corpses, and computer data is inspection; of a living person's body – human body inspection, investigative experiment, and line-up. It is emphasized that ideal traces preserved in a person's memory are examined simultaneously with their collection during interrogation and a range of mixed investigative (search) actions. It is substantiated that the parties to the proof may examine evidence in non-procedural forms as well (with certain exceptions). Forms of preliminary examination also include familiarization with evidence disclosed by the other party in accordance with Articles 184, 221, and 290 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. The article emphasizes the prospects for the scientific development of procedural and forensic means of judicial examination of evidence.

Key words: criminal proceedings, pre-trial investigation, proof, preliminary examination, evidence, investigative (search) actions, forensic tactics, disclosure of evidence.

Постановка проблеми. Однією з операцій уповноважених суб'єктів із доказами (доказовою інформацією, її джерелами та/або носіями) є їх дослідження, тобто отримання й з'ясування змісту доказових відомостей, які можуть бути використані для встановлення релевантних обставин кримінального провадження.

Очевидно, що основною формою дослідження доказів є саме судове, адже тільки за його результатами може бути сформоване внутрішнє переконання суду – суб'єкта, який уповноважений вирішити кримінально-правовий спір по суті і, таким чином, виконати основне завдання конкретного кримінального провадження. Водночас дослідження доказів відбувається також і за межами зали судового засідання, зокрема й на стадії досудового розслідування. Така діяльність уповноважених осіб в цілому призначена саме для забезпечення можливості подальшого судового дослідження тих доказів, які суб'єкти доказування вирішать використовувати на обґрунтування власних правових позицій у судовому провадженні. Зауважимо, що в спеціальній літературі та в чинному кримінальному процесуальному законодавстві відсутня єдина назва для таких поза- й досудових форм дослідження доказів. Пропонуємо застосувати дещо неортодоксальний підхід та об'єднати згадані форми опрацювання джерел (носіїв) доказових відомостей під загальним терміном «попереднє дослідження доказів», що, вочевидь, потребує окремого обґрунтування.

Стан опрацювання проблематики. У вітчизняній криміналістичній літературі категорія «попереднє дослідження» є традиційною та, переважно, тлумачиться достатньо вузько як процес отримання спеціалістом чи слідчим орієнтуючої (тобто, недоказової) інформації від певних криміналістично значущих матеріальних об'єктів із використанням спеціальних знань і специфічних науково-технічних засобів, зокрема шляхом їх «експрес-аналізу» за допомоги певних приладів та/або реактивів (В.В. Арешонков [1, с. 143, 147], О.В. Бишевец [2, с. 213], О.О. Волобуєва [3, с. 14], В.В. Коваленко [4, с. 41] А. Лазебний [5, с. 132], Б. Є. Лук'янчиков та Є.Д. Лук'янчиков [6, с. 4], І.В. Пиріг [7, с. 53] М.Г. Щербаківський [8, с. 53] та ін. вчені).

Водночас у наукових колах спостерігається й тенденція до більш широкого тлумачення аналізованого нами терміна (а також поняття «криміналістичне дослідження», яке іноді використовується синонімічно «попередньому»). Наприклад, на думку М.В. Салтєвського [9, с. 311], В.І. Алексейчук [10, с. 58–59] та В.Ю. Шепітька [11, с. 162] «попереднє дослідження» можна певною мірою ототожнити із детальним органолептичним та/або інструментальним опрацюванням матеріальних об'єктів під час їх огляду. З погляду В.Ю. Шепітька об'єктом попереднього дослідження можуть також виступати й показання, які досліджуються слідчим шляхом їх зіставлення з іншими даними, наявними в його розпорядженні [11, с. 326].

Підтримуючи другу групу науковців наголосимо, що відхід від традиційного тлумачення аналізованого поняття ще не був належним чином обґрунтований у вітчизняних доктринальних джерелах. Окрім того, висвітлення потребує процесуальний режим і криміналістичні засоби такої форми дослідження доказів.

Тому **метою** цієї статті є з'ясування сутності, а також основних засобів попереднього дослідження доказів у кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. В.М. Ревака слушно зауважив, що вказівку на можливість проведення вимірювань у межах огляду місця події, яка існувала у ч. 3 ст. 191 КПК України 1960 року, варто тлумачити як складову дослідження об'єктів під час проведення такої процесуальної дії [12, с. 184]. Аналогічні положення наявні й у чинному КПК України: під час обшуку (ч. 7 ст. 236), огляду (ч. 7 ст. 237), огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією (ч. 6 ст. 239), слідчого експерименту (ч. 2 ст. 240) дозволяється здійснювати вимірювання. Що цікаво, в усіх наведених нормах вимірювання поставлене законодавцем в один ряд зі способами фіксації криміналістично значущої інформації: фотографуванням, звуко- чи відеозаписом, складанням планів і схем, виготовленням графічних зображень оглянутого місця чи окремих речей, виготовлення відбитків та зліпків (ч. 7 ст. 237 КПК України) та може здійснюватися як слідчим, дізнавачем, прокурором самостійно, так і залученим спеціалістом.

Крім того, під час проведення огляду дозволяється «оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження», а під час обшуку «оглядати і вилучати документи, тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження». Указані правомочності сторони обвинувачення ми пропонуємо тлумачити як можливості проведення детального огляду виявлених під час проведення цих слідчих (розшукових) дій об'єктів. У цьому контексті цінною є позиція В. Г. Гончаренка, який писав, що кваліфікований та проведений слідчим із використанням науково-технічних засобів огляд, результати якого мають визначене законом процесуальне значення, являє собою головний спосіб пізнання та доказування під час розслідування кримінальних правопорушень [13, с. 30]. Тому можливість проведення детального огляду виявлених слідчим, дізнавачем чи прокурором об'єктів ми схильні розуміти саме як форму їх дослідження.

Аналізуючи значення терміна «попереднє дослідження», Є.Д. Лук'янчиков, Б.Є. Лук'янчиков та О.Б. Микитенко зауважують, що, судячи з його назви, таке дослідження чомусь передуює – експертному чи судовому дослідженню. Проте, на думку цитованих науковців, наведений підхід є сумнівним, адже в деяких випадках після таких досліджень відпадає потреба в проведенні будь-яких інших [14, с. 45], з чим важко повною мірою погодитися. На нашу думку попереднє дослідження є необхідною умовою для подальшого використання доказів суб'єктами доказування. Саме за його результатами приймаються рішення щодо необхідності (або її відсутності) призначати судові експертизи, проводити наступні процесуальні дії для перевірки наявних і збирання нових доказів та, нарешті, подання чи неподання окремих доказів судові для їх судового дослідження. Головним призначенням попереднього дослідження є сприяння подальшому «основному» судовому дослідженню. При всьому, називати цей різновид дослідження доказів «досудовим» не варто, адже така назва асоціюється насамперед зі стадією досудового розслідування та, очевидно, не охоплює непроцесуальне позасудове дослідження доказів сторонами провадження на стадії судового розгляду, котре здійснюється як елемент підготовки до дослідження таких доказів у суді або їх обговорення на судових дебатах.

З урахуванням викладеного вважаємо за доцільне застосувати широкий підхід до тлумачення поняття «попереднє дослідження доказів» і пропонуємо розуміти його як сукупність позасудових неекспертних практичних дій та когнітивних операцій суб'єктів доказування щодо опрацювання джерел (носіїв) доказової інформації, отримання від них і з'ясування змісту відомостей про обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Об'єктами попереднього дослідження доказів є матеріалізовані джерела (носії) потенційно доказової інформації (фактичних даних). Якщо певний матеріальний об'єкт (річ або документ) досліджується одночасно з його виявленням і закріпленням у формі вилучення (тобто збиранням), він ще не має процесуального (доказового) статусу та є матеріальним джерелом (носієм) потенційно доказової інформації. Статусу процесуального джерела доказів (речового доказу або письмового документа) такий об'єкт може набути вже за результатами його попереднього дослідження в межах детального огляду. В інших випадках попередньому дослідженню підлягають предмети, які вже набули доказового статусу, унаслідок їх збирання (отримання) в порядку, передбаченому ст. 93 КПК України. Специфічними об'єктами попереднього дослідження є тіла живих людей і тварин та трупи, які не набувають статусу процесуальних джерел доказів, проте можуть виступати цінними джерелами (носіями) доказової інформації. У межах дослідження

ідеальних слідів пам'яті особи уповноважені суб'єкти безпосередньо сприймають їх вербальний (словесний) вираз в усній або письмовій формі.

Суб'єктами попереднього дослідження доказів є суб'єкти доказування у кримінальному провадженні, крім слідчого судді й суду, які не мають права ознайомлюватися з доказами та їх змістом за межами судового розгляду. Допомогу з виявленням та осмисленням характеристик досліджуваних об'єктів можуть надавати залучені спеціалісти, які, проте, не набувають статусу суб'єктів доказування.

Предметом попереднього дослідження є (потенційно) доказові відомості (фактичні дані), які містяться в досліджуваному джерелі (носії) та які можуть бути використані для встановлення наявності чи відсутності фактів, що мають значення для кримінального провадження. За результатами попереднього дослідження доказу може бути здійснена його оцінка на предмет належності, достовірності й допустимості, прийняте рішення про потребу проведення його подальшого експертного дослідження, а також про можливість його використання під час досудового розслідування та в судовому провадженні [15, с. 287–288].

Попереднє дослідження доказів можна класифікувати за низкою підстав: 1) за суб'єктами здійснення: стороною обвинувачення, стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження); 2) за характером взаємодії з джерелом (носієм) даних: безпосереднє та опосередковане; 3) за стадією провадження: до його початку (виключно в межах невідкладного огляду місця події), під час досудового розслідування, позасудове дослідження на стадії судового розгляду; 4) за процесуальною формою (процесуальне та непроцесуальне); 5) за порядком здійснення (первинне, повторне); 6) за критерієм участі спеціаліста (кваліфіковане й некваліфіковане) тощо.

Безпосереднє попереднє дослідження доказів суб'єктами доказування здійснюється шляхом органолептичного сприйняття ознак їх матеріалізованих джерел (носіїв). У межах цієї діяльності уповноважені особи застосовують низку методів і прийомів пізнання, заснованих на функціонуванні органів відчуття людини та її когнітивній розумовій діяльності. Домінуючим при цьому виступає метод спостереження, який за потреби доповнюється вимірюванням, порівнянням, експериментом тощо [16, с. 152]. Для поглибленого вивчення об'єктів, а також при опосередкованому дослідженні доказів широко використовуються логічні методи та інші пізнавальні прийоми, зокрема аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія тощо, характерні для всього процесу пізнання [17, с. 545].

Якщо попереднє дослідження доказів здійснюється в межах і в порядку процедур, визначених чинним кримінальним процесуальним законодавством, його варто називати процесуальним.

Для сторони обвинувачення основною процесуальною формою попереднього дослідження речових доказів (включаючи речові докази – документи) та їх матеріальних джерел під час досудового розслідування є огляд. Так, відповідно до ч. 2 ст. 100 КПК України, речові докази, які отримані або вилучені слідчим (дознавачем), прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду. Крім того, закон зобов'язує сторону обвинувачення фіксувати за допомогою фотографування чи відеозапису та докладно описувати [в протоколі огляду] об'єкти, визначені ч. 6 ст. 100 КПК України: речові докази, що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню.

Процесуальною формою попереднього дослідження стороною обвинувачення письмових документів (за аналогією з речовими доказами) є їх огляд. І хоча ст. 100 КПК України прямо не вимагає оглядати отримані стороною обвинувачення документи, практика пішла саме таким шляхом, що ми вважаємо правильним. Комп'ютерні дані, тобто електронні (цифрові) документи, досліджуються шляхом сенсорного сприйняття їх аудіовізуального виразу з обов'язковим використанням комп'ютерної техніки за правилами огляду комп'ютерних даних (ч. 2 ст. 237 КПК України).

Процесуальною формою попереднього дослідження тіла живої людини є освідчування в порядку ст. 241 КПК України (у межах цієї процесуальної дії досліджується й одяг та деякі аксесуари особи), а також слідчий експеримент (ст. 240 КПК України) та, певною мірою, пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК України). Процесуальне попереднє дослідження трупів здійснюється у формі їх огляду в порядку ст. ст. 238, 239 КПК України.

Висновки експертів (та спеціалістів), а також інші процесуальні документи (наприклад, протоколи С(Р)Д) попередньо досліджуються як письмові документи шляхом їх прочитання та візуального сприйняття їх ілюстративних додатків у непроцесуальний спосіб. При всьому, отримання висновку експерта, ознайомлення з ним та пізнання, завдяки його змісту, ознак певного кримінально-релевантного об'єкта ми вважаємо складовими експертного дослідження доказів, яке було детально розглянуте нами окремо [18].

Дещо специфічними в цьому плані є відомості, які містяться в пам'яті підозрюваних, потерпілих та свідків (тобто ідеальні сліди кримінального правопорушення). Така інформація сприймається й аналізується суб'єктами доказування одночасно з її збиранням під час проведення допиту, як єдиного способу формування показань, у порядку ст. ст. 224, 226, 232 КПК України. Вербальна доказова інформація також може отримуватися й досліджуватися під час проведення пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту та інших змішаних процесуальних дій, проте такі відомості не набувають доказового значення як показання.

Процесуальні джерела доказів, характерні для кримінального провадження щодо кримінальних проступків, є похідними від класичних, визначених ч. 2 ст. 84 КПК України. Водночас, через суттєві прогалини в чинному законодавстві, названі ст. 298-1 КПК України процесуальні джерела на практиці майже не використовуються. За аналогією припустимо, що пояснення мають отримуватися й досліджуватися за правилами формування показань, висновки спеціалістів та результати медичного освідчення – у порядку дослідження письмових документів, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису – за правилами дослідження комп'ютерних даних (електронних (цифрових) документів).

При всьому, попереднє дослідження матеріальних об'єктів стороною обвинувачення може здійснюватися як у формі окремої процесуальної дії, так і як складова інших дій, у межах яких цей доказ було зібрано (обшук, огляд місця події, тимчасовий доступ до речей і документів тощо). Наприклад, документ або інший матеріальний об'єкт, вилучений під час проведення огляду місця події, за сприятливих умов може бути детально оглянутий на місці з фіксуванням усіх його суттєвих ознак у відповідному протоколі. Водночас, як зауважує В.О. Малярова, з метою більш ретельного дослідження нерідко виникає потреба провести повторний детальний огляд об'єктів і після того, як вони були оглянуті за місцем виявлення [19, с. 285]. На думку М.Є. Шумила, огляд предметів і документів у кабінеті слідчого із застосуванням науково-технічних засобів в умовах спокійної обстановки, зосередженості дає змогу глибше вивчити стан, властивості, ідентифікаційні ознаки слідів, предметів, усебічно оцінити їх у системі доказових матеріалів [17, с. 548]. До того ж у випадку, якщо під час проведення основної процесуальної дії можливість детально оглянути такий об'єкт була відсутня, він може бути досліджений шляхом проведення додаткового огляду за місцем проведення досудового розслідування. Аналогічно й зовнішнє дослідження трупа може бути здійснено як за місцем його виявлення, так і за місцем його зберігання.

Крім того, закон жодним чином не забороняє слідчому, дізнавачу та прокурору здійснювати непроцесуальне попереднє дослідження зібраних ними доказів (читати документи, переглядати та прослуховувати відео-, аудіозаписи, візуально спостерігати речові докази тощо). Винятком із цього правила є матеріальні об'єкти, які зберігаються в сторони обвинувачення в належному упакованні, адже їх дослідження може здійснюватися виключно в процесуальний спосіб. Порушення цілісності пакування без фіксування цієї процедури в протоколі огляду та подальшого перепакування напевне призведе до визнання такого об'єкта недопустимим доказом у судовому провадженні.

Своєю чергою, сторона захисту, потерпілий та представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, під час та після збирання доказів у спосіб, дозволений законом, також здійснюють їх органолептичне попереднє дослідження, тобто пізнають (отримують) інформацію від таких об'єктів для її подальшого використання. Закон не встановлює конкретних вимог щодо способу, у який реалізується таке дослідження. Очевидно, для цього використовуються відчуття згаданих осіб, у першу чергу зір, слух та дотик (останнє є особливо важливим для осіб з вадами зору, які читають текст, виконаний шрифтом Брайля).

Окрім того, сторони провадження, потерпілий та представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження, також мають процесуальні можливості досліджувати

докази, сформовані іншими суб'єктами доказування у межах та за результатами процедур відкриття матеріалів кримінального провадження (ч. 2 ст. 184, ч. 1 ст. 221, ст. 290 КПК України).

Висновки. З урахуванням викладеного, попереднє дослідження доказів пропонується розуміти як сукупність позасудових неекспертних практичних дій та когнітивних операцій суб'єктів доказування щодо опрацювання джерел (носіїв) доказової інформації, отримання від них і з'ясування змісту відомостей про обставини, що мають значення для кримінального провадження. Така форма дослідження може здійснюватися усіма суб'єктами доказування, крім слідчого судді та суду. Попереднє дослідження речей та фізичних документів здійснюється в процесуальному режимі їх огляду шляхом сенсорного сприйняття, застосування науково-технічних засобів, а також специфічних тактичних прийомів. Процесуальною формою попереднього дослідження комп'ютерних даних є огляд, котрий проводиться шляхом сприйняття аудіовізуального виразу таких даних після їх обробки комп'ютерною технікою. Основним процесуальним засобом попереднього дослідження тіла живої людини є освідування, а трупа – його огляд. Під час указаних процесуальних дій суб'єкти доказування сенсорно та з використанням науково-технічних засобів сприймають криміналістично значущі ознаки тіла людини. Функціональні ознаки зовнішності живої особи досліджуються під час проведення слідчого експерименту чи освідування із застосуванням відповідних тактичних прийомів проведення цих С(Р)Д. Попереднє дослідження ідеальних слідів пам'яті особи здійснюється у межах допиту (із формуванням показань), слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання та інших процесуальних дій (із формуванням протоколів та пояснень особи) на основі низки тактичних прийомів спілкування й психологічного впливу. Різновидом попереднього дослідження доказів також є ознайомлення з матеріалами, відкритими іншою стороною в порядку ст. ст. 184, 221, 290 КПК України. Окрім того, попереднє дослідження доказів може здійснюватися й у непроцесуальній формі, зокрема у межах підготовки суб'єкта доказування до участі в судовому розгляді.

З урахуванням викладеного перспективним видається доктринальне опрацювання суті, процесуальних та криміналістичних засобів судового дослідження доказів у кримінальному судочинстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арешонков В.В. До питання структури техніко-криміналістичних досліджень. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 15. С. 141–148. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.15.19>.
2. Бишевец О.В. Використання спеціальних знань у доказуванні в кримінальних провадженнях. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 209–215.
3. Волобуєва О.О. Взаємодія слідчого з фахівцями під час збору інформації про особу, що скоїла злочин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київський національний університет внутрішніх справ. Київ, 2006. 22 с.
4. Коваленко В.В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: Монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. 208 с.
5. Лазебний А. Форми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів проти громадського порядку. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2015. Aug. С. 131–134.
6. Лук'янчиков Б.Є., Лук'янчиков Є.Д. Використання спеціальних знань у дослідчому провадженні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2010. № 1. С. 1–8. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n1/10lbeudp.pdf>.
7. Пиріг І.В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ: монографія. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2011. 312 с.
8. Криміналістика: криміналістична техніка: навч. посіб. / Р.Л. Степанюк, В.О. Гусева, В.В. Кікінчук та ін. Харків: ХНУВС, 2023. 388 с.
9. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2-х ч. Ч. 1. Харків: Консум, Основа, 1999. 416 с.
10. Алексєйчук В.І. Огляд місця події: тактика і психологія: дис. ... канд. юрид. наук : 12:00:09. Харків, 2007. 240 с.
11. Криміналістика: підруч. / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.: за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид. переробл. та допов. Київ: Ін Юре, 2016. 640 с.
12. Ревака В.М. Попереднє дослідження об'єктів у стадії порушення кримінальної справи. *Правова держава*. 2009. № 11. С. 183–189.
13. Гончаренко В. Г. Науково-технічні засоби в слідчій практиці : монографія. Київ : Вища школа, 1984. 150 с.

14. Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є., Микитенко О.Б. Попереднє дослідження слідової інформації в процесі розслідування. *Проблеми європейської та світової безпеки: правові вектори*: матеріали круглого столу (Київ, 10 травн. 2023 р.). Київ: КПП ім. Ігоря Сікорського, 2023. С. 41–46.
15. Коваленко А.В. Криміналістичне вчення про збирання, дослідження та використання доказів у кримінальному провадженні: монографія. Київ: Алерта, 2024. 558 с.
16. Весельський В.К. Концептуальні основи тактики слідчих дій (слідчий огляд, допит, призначення і проведення судових експертиз). *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 2. С. 151–158.
17. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 19: Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура / редкол.: В.Т. Нор (голова) та ін.; Нац. акад. прав, наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. 960 с.
18. Коваленко А.В. Експертне дослідження доказів у кримінальному провадженні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2024. Вип. 69. С. 194–207. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2024.69.18>.
19. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1; За заг. ред. А.Ф. Волобуєва, Р.Л. Степанюка, В.О. Мальярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 384 с.